

10. Ягодин Г. А. Перестройка высшей школы и непрерывное образование / Г. А. Ягодин // Политическое самообразование. – 1986. – № 7. – С. 37.

РЕЗЮМЕ

С. М. Овчаров. Теоретические принципы формирования системы непрерывного профессионального образования учителей информатики.

В статье исследуется проблема формирования системы непрерывного профессионального образования учителей информатики. Описана сущность понятия непрерывности образования и разные подходы к его трактовке. Рассмотрены основные концептуальные положения развития непрерывного образования в Украине. Охарактеризованы основные этапы непрерывной профессиональной подготовки учителей информатики.

Ключевые слова: непрерывное образование, принципы непрерывного образования, профессиональная подготовка учителей информатики.

SUMMARY

S. Ovcharov. Theoretical foundation of formation of the uninterrupted system to provide professional education for information technology teachers.

The article is dedicated to cover a problem of formation of the uninterrupted system to provide professional education for information technology teachers. The issue of uninterrupted system of education is studies with different approaches to its presenting. The major concepts of uninterrupted education in Ukraine are considered. The main stages of uninterrupted education are set forth.

Key words: uninterrupted education, principles of uninterrupted education, professional training of information technology teachers.

УДК 377.8.378

З. М. Хитра

Університетський коледж

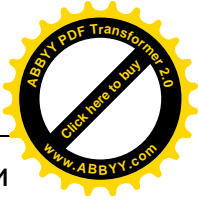
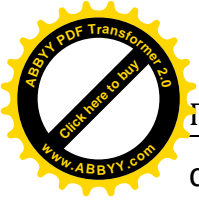
Київський університет імені Бориса Грінченка

СУТНІСТЬ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

У статті аналізується сутність та методологічні засади системного, комплексного, інтегративного, діяльнісного, синергетичного та компетентнісного підходів щодо підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу. Впровадження різних наукових підходів в навчальний процес базується на комплексному їх використанні за принципами органічного поєднання, доцільності та взаємного доповнення.

Ключові слова: цілісна картина світу, формування в учнів цілісної картини світу, майбутні вчителі початкової школи, професійна освіта, системний, комплексний, інтегративний, діяльнісний, синергетичний та компетентнісний підходи.

Постановка проблеми. В Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що важливим завданням освіти є забезпечення формування в дітей і молоді цілісної наукової картини світу і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання [3, 4]. У зв'язку з цим, постає необхідність внесення змін у зміст та способи розгортання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, суттєво змінюючи вимоги до рівня їх професіоналізму, інтелектуальних,

соціокультурних та моральних якостей. Розв'язання цієї проблеми потребує пошуку ефективних та оптимальних шляхів реалізації фахової підготовки майбутніх учителів у цілому, в тому числі посилення уваги щодо формування наукового світогляду студентів.

Проблему формування цілісності знань у різних аспектах досліджували вітчизняні та зарубіжні дидакти та методисти, як Н. Бібік, С. Гончаренко, К. Гуз, В. Ільченко, О. Ільченко, І. Лернер, Н. Міщук, А. Степанюк, О. Ярошенко та ін. Проблема цілісності знань про навколишній світ розглядається у працях філософів (В. Андрущенко, Р. Арцишевський, В. Огнев'юк, С. Подмазін, І. Цехмістро та ін.) та психологів (Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Холодна, С. Якиманська та ін.). Формування наукової картини світу досліджували Б. Бірюков, Г. Вишинська, В. Кузьменко, В. Михайловський, М. Яременко, Г. Пантелєєва та ін.

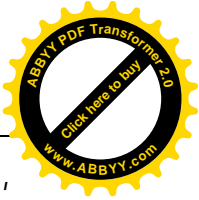
Незважаючи на вагомість досліджуваних питань у контексті реформування освітньої системи на всіх рівнях, запити практики, наявність певних теоретико-методичних напрацювань, проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу вивчена ще недостатньо.

Мета статті – з'ясувати сутність основних наукових підходів щодо підготовки майбутніх учителів до формування в учнів цілісної картини світу (ЦКС).

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки вчителя початкових класів з формування в учнів ЦКС дозволив виділити наступні підходи щодо її організації та здійснення: системний, комплексний, інтегративний, синергетичний, компетентнісний та діяльнісний. У кожному підході увага дослідників концентрується на окремих аспектах проблеми підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів ЦКС. Поліпарадигмальне бачення проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів до формування ЦКС розкриває багатовимірність ідей щодо її дослідження, а також означає відкритість дослідника щодо нового бачення проблеми дослідження.

Системний підхід. Сутність та методологічні засади системного підходів педагогіці розглядали Ю. Бабанський, Т. Ільїна, П. Фролов та ін., а у професійній освіті – Р. Акофф, В. Афанасьєв, В. Безпалько, Т. Ільїна, В. Сластьонін, А. Холл та ін.

Системний підхід в педагогіці спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків та зведення їх в єдину теоретичну картину [8, 305].

У професійній освіті, як зазначають С. Сисоєва та І. Соколова, системний підхід доцільно розглядати у площині предметного, функціонального та історичного аспектів. Предметний аспект – це розв’язання у процесі дослідження двох взаємопов’язаних завдань: з’ясувати, з яких компонентів складається система і у який спосіб вони між собою пов’язані. Функціональний аспект передбачає розкриття умов внутрішнього та зовнішнього функціонування неперервної професійної освіти як системи. Історичний аспект дослідження має генетичний та прогностичний вектори [7, 48].

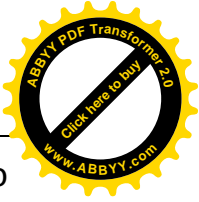
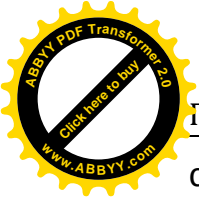
Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формування в учнів ЦКС у контексті системного підходу розуміється нами як складна упорядкована система, компоненти якої пов’язані великою кількістю різноманітних зв’язків, що створюють нову, інтегративну якість. Це дозволяє нам припустити, що відносно самостійні компоненти в підготовці майбутнього вчителя до формування в учнів ЦКС повинні розглядатися не ізольовано, а в їх взаємозв’язку, що дозволить виявити загальні системні властивості й якісні характеристики, котрі становлять систему окремих елементів.

Комплексний підхід. В «Енциклопедії освіти» комплексна система навчання розглядається як «побудова змісту освіти й організація процесу навчання на основі єдиного об’єднувального стрижня (дитячі інтереси, життєві явища, практичні завдання) [2, 410]». В сучасній педагогіці різні аспекти комплексного підходу приділяли увагу Л. Балясіна, Т. Гарбер, В. Ільїн, І. Підласий, О. Савченко та ін.

Вчені розрізняють три концепції організації комплексного навчання. Виразниками яких були: Г. Іваниця, який розглядав комплексну систему навчання як суто дидактичну проблему, шлях до розвитку в дитини мислення, активної думки, волі; О. Музиченко, який вбачав у комплексній системі навчання загально педагогічну проблему, що об’єднує, організовує все шкільне життя; І. Соколянський, який оцінював комплексність як організацію педагогічного процесу [2, 410].

Савченко О. визначає комплексну систему навчання як «спосіб побудови змісту освіти й організації навчального процесу на основі однієї об’єднуючої ідеї з врахуванням природних зв’язків» [6,357].

Необхідно зазначити, що між системним і комплексним підходами в навчанні є багато спільного, а відмінності між ними полягають у тому, що системність характеризує, передусім впорядкованість, організованість, тоді як комплексність, в більшій мірі, відображає широту охоплення проблеми. Отже, комплексний підхід до навчання є дещо вужчим за

системний підхід, оскільки охоплює переважно зв'язки одного або суміжних рівнів ієрархічної структури певної системи, але це можесприяти більш повній та ефективній реалізації системного підходу. Комплексним підходом щодо підготовки майбутнього вчителя до формування учнів ЦКС, на наш погляд, можна керуватися при побудові змісту освіти й організації навчального процесу в педвузі.

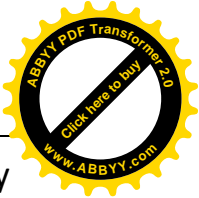
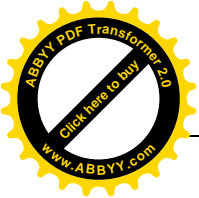
Діяльнісний підхід. Аналіз сутності діяльнісного підходу (Г. Костюк, А. Киричук, В. Роменець та ін.) пов'язаний з розумінням поняття «діяльність». О. Леонт'єв, Г. Щукіна поняття «діяльність» трактують як форму прояву активності людини, скерованої мотивом; Б. Анан'єв, А. Бодальов, Н. Кузьміна розуміють під цим терміном працю, спілкування, пізнання, гру, учіння, спорт, самодіяльність різних видів; У. Стоунс визначає це поняття як процес здійснення зв'язків між суб'єктом і оточуючим середовищем; В. Давидов пов'язує з поняттям діяльності психічний розвиток, вважаючи, що діяльність є умовою розвитку особистості; О. Киричук, В. Роменець основним проявом діяльності вважають вчинок і т.д.

В контексті нашого дослідження розглядається професійна підготовка вчителя початкових класів до формування в учнів ЦКС, яка є одним з напрямів професійної педагогічної діяльності.

Професійна педагогічна діяльність має складну структуру, компоненти якої є органічними складовими цілісної системи, виконують специфічні функції в структурі діяльності людини. Дослідження Л. Ващенко, В. Демидової, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, А. Щербакова та ін. доводять, що до складу педагогічної діяльності входять численні елементи або компоненти: гностичний, прогностичний, конструктивний, організаторський, комунікативний, оцінний, інформаційний, розвиваючий, орієнтаційний, мотиваційний [9,79].

Завдяки особистісно діяльнісному підходу можна описати закономірності, особливості, відмінності різних видів діяльності, до яких людина залучається в процесі професійної діяльності. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування в учнів ЦКС повинна включати знання властивостей і відношень об'єкта дослідження, усвідомлення його цінності, а також оволодіння відповідними формами діяльності.

Синергетичний підхід. Для з'ясування сутності синергетичного підходу у процесі неперервної професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, необхідно розглянути насамперед поняття «синергетика». В науковому контексті термін «синергетика» застосовується як «безперервна співпраця», «самоорганізація».

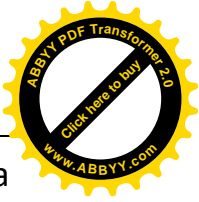
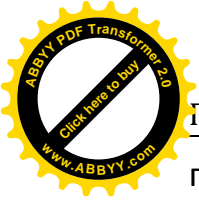
Окремі аспекти теорії самоорганізації з педагогічної точки зору знайшли відображення у працях українських (Г. Васянович, С. Клепко, В. Кушнір, В. Лутай, О. Чалий й ін.) та зарубіжних (В. Аршинов, В. Буданов, В. Маткін, А. Назаретян, С. Пожарський, М. Таланчук, Ю. Шаронін та ін.) науковців, які використовують синергетичну парадигму для осмислення розвитку педагогічної думки, розгортання освітніх процесів та проектування освітніх систем. Проблеми застосування синергетичного підходу в педагогіці присвячені дисертаційні роботи (О. Бочкарьов, О. Вознюк, В. Виненко, А. Євтодюк, В. Маткін, Л. Сурчалова, М. Федорова й ін.), в яких досліджується методологія синергетики, обґрунтовуються синергетичні закономірності освітньої діяльності.

В наукових дослідженнях існують різні позиції щодо синергетичного підходу в освіті: синергетика для освіти (О. Чалий), синергетика в освіті (В. Ігнатова, А. Самодрин), синергетика освіти (В. Буданов), синергетика в змісті освіти, в організації освітнього процесу (В. Кушнір, Л. Новікова, М. Соколовский) тощо.

Як зазначає О. Чалий, синергетичний підхід, використання його понять і методів сприяє більш повній реалізації основних дидактичних умов для організації та проведення навчального процесу на підставі головних його принципів – науковості, систематичності, єдності конкретного і абстрактного, зв'язку теорії з практикою тощо. Значення синергетики для всієї системи освіти й науки пов'язане з інтеграцією знань з різних дисциплін, посиленням міжпредметних зв'язків, використанням цього нового міждисциплінарного напрямку для глибокого розуміння єдності законів природи і суспільства, а отже, розвитку особистості як кінцевої мети всієї освітньої діяльності [2, 715].

Як зазначає С. П. Яланська: «За нової парадигми освіти саме синергетичний підхід як загальнометодологічний має стати основним у педагогіці взагалі і в організації навчальної діяльності студентів зокрема, адже він забезпечує справжню демократизацію навчання, його самоорганізацію і саморозвиток, швидке врахування соціальних змін, адекватне педагогічне реагування на них, гнучку переорієнтацію людини в будь-якій діяльності» [10, 800].

У професійній освіті методологічні засади синергетичного підходу визначили С. Сисоєва та І. Соколова. По-перше, світоглядна інтерпретація ідей синергетики може слугувати для дослідника підґрунтям цілісного сприйняття та усвідомлення світу, формування синергетичних уявлень про його відкритість, цілісність і взаємозв'язаність людини, природи і суспільства, освіти й культури; когерентність і нелінійність розвитку систем,

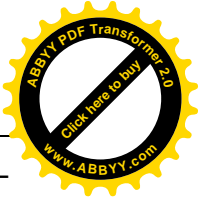
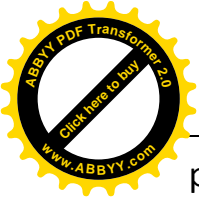
про хаос і випадковість як важливі характеристики тощо. По-друге, сучасна неперервна професійна освіта як засіб опанування світу має забезпечити інтеграцію різних способів його освоєння і тим самим збільшити творчий потенціал людини для вільних і осмислених дій, цілісного відкритого сприйняття й усвідомлення світу завдяки різним формам освіти. По-третє, цілісність і багатомірність процесу співпраці і співтворчості суб'єктів професійної освіти роблять можливим постійний творчий пошук адекватних методів і педагогічних технологій, успішне застосування яких залежить від викладача, навчальної групи, індивідуальних особливостей та інтересів студентів або слухачів. По-четверте, професійна підготовка фахівця є соціальною, синергетичною системою з визначеною метою, ієрархічною, багатокomпонентною структурою, що має здатність до управління й самоорганізації. Тому метою управління є узгодженість елементів системи для забезпечення їхнього функціонування, а також розвитку особистості суб'єктів [7, 61–62].

В контексті синергетичного підходу підготовка майбутнього вчителя початкових класів до формування в учнів ЦКС розуміється нами як складна синергетична система, де її компоненти пов'язані великою кількістю різноманітних зв'язків, з виникненням нової, інтегративної якості (сукупності якостей), що здатна до самоорганізації та управління.

Важливо наголосити, що цілісну картину світу учня можна також уявити як синергетичну систему, оскільки її характеристиками виступають: відкритість, нестабільність, багатоваріантність, нелінійність, нерівноважність, складність, бо до її складу входить велика кількість взаємодіючих підсистем.

Інтегративний підхід. Інтеграція була предметом дослідження у філософії (Н. Абрамова, В. Афанасьєв, Р. Карпінська, В. Кузьмін, М. Садовський та ін.); у психології (Л. Виготський, О. Смірнов, О. Леонтьєв, С. Якиманська та ін.); у педагогіці (М. Арцишевська, С. Гончаренка, К. Гуз, В. Ільченко, І. Козловської, Л. Рибалко, О. Савченко, К. Ушинський та ін.).

Інтегративний підхід в освіті – підхід, що веде до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Результатом інтегративного підходу можуть бути цілісності знань різних рівнів – цілісність знань про дійсність; про природу, з тієї чи іншої освітньої галузі; предмета, курсу, розділу, теми. Інтегративний підхід реалізується під час вивчення інтегрованих курсів чи окремих предметів з освітньої галузі, коли цілісність знань формується завдяки інтеграції їх на основі спільних для всіх предметів понять, застосуванню методів і форм навчання, контролю і корекції навчальних досягнень учнів, що спрямовують навчальний процес на об'єднання знань. У педагогіці та філософії освіти

розглядаються різні види інтеграції і відповідно інтегративного підходу – сутнісна, холістська, поліцентрична, філософська, технологічна, особисто-орієнтована інтеграція; застосовуються різні субмеханізми інтеграції: закон, металізація, мережа теорій, картина світу [2, 356].

Як зазначає В. Огнев'юк, що «міжпредметність та інтегрованість в освіті та науці стають прикметною ознакою сьогодення, що сприяє фундаменталізації освіти та інкорпорації постійно зростаючих наукових досягнень у зміст освіти. Інтеграція наукового знання дає можливість вести пошук структурної та функціональної спільності найрозрізненіших систем. На місце розрізнених уявлень про окремі фрагменти навколишнього світу має прийти цілісний світогляд» [5, 250–251].

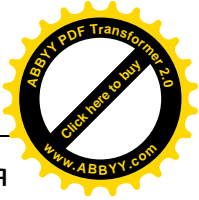
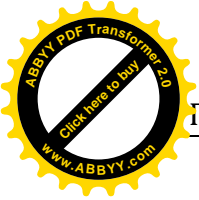
І. Бех відмічає, що інтеграція, як «об'єднання в ціле частин і елементів», виступає необхідним дидактичним засобом, «за допомогою якого можна представити учням цілісну картину світу» [1, 5].

Синтез і узагальнення інформації, що належать до різних наукових сфер і навчальних дисциплін, в змісті професійної освіти, створюють передумови для здійснення підготовки майбутніх вчителів до формування в учнів ЦКС.

Компетентнісний підхід. Проблема реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів зумовлена реформуванням освіти на нових концептуальних засадах у зв'язку з новими цілями, поставленими суспільством перед освітою на сучасному етапі його розвитку. В Україні теоретичним та прикладним питаннями запровадження компетентнісного підходу в освіту присвячені роботи О. Савченко, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Трубачова та ін.

О. Новіков визначає компетентнісний підхід як один із можливих шляхів розв'язання проблеми відображення суб'єктивних компонентів культури (образних, чуттєвих знань, умінь, навичок, індивідуальних здібностей, особистісних смислів, світогляду конкретної людини і т. ін.) в змісті освіти [4, 58].

О. Пометун під поняттям «компетентнісний підхід» розуміє спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості.

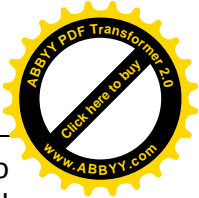
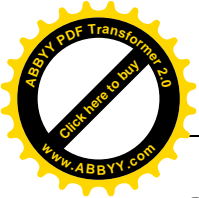

Узагальнення теоретичних джерел і практики поширення компетентнісного підходу дає підстави для висновків про необхідність перегляду і узгодження змісту професійної освіти, її складових на всіх рівнях, перегляду поглядів на технології навчання, що мають сприяти підготовці майбутнього вчителя до формування в учнів ЦКС. Спрямування підготовки майбутнього педагога можна охарактеризувати як компетентний учитель задля компетентного учня, що має за ідею більше знань про реальні потреби шкільної освіти в швидко змінюваних умовах.

Висновки. У процесі підготовки майбутнього вчителя щодо формування в учнів ЦКС, на нашу думку, необхідно дотримуватися таких підходів: діяльнісного підходу, оскільки розвиток особистості відбувається тільки в діяльності; компетентнісного підходу, який передбачає створення умов для опанування комплексу компетенцій щодо формування в учнів ЦКС; системного підходу, ураховуючи, що підготовка майбутніх учителів до формування в учнів ЦКС є складною системою; синергетичного підходу, наголошуючи, що як картина світу, так і професійна підготовка вчителя є відкритими та нелінійними системами, здатними до самоорганізації; особистісно орієнтованого підходу до процесу навчання, який сприяє залученню студентів до навчально-пізнавальної діяльності і зорієнтований на розвиток внутрішньої мотивації особистості, формування активної позиції студента, формування професійного інтересу, організацію зворотного зв'язку тощо. Упровадження різних наукових підходів в навчальний процес щодо підготовки майбутніх учителів необхідно здійснювати на комплексному їх використанні за принципами органічного поєднання, доцільності та взаємного доповнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2002. – № 5. – С. 4–6.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4–6.
4. Новиков А. М. Методология учебной деятельности / А. М. Новиков. – М., 2005. – 176 с.
5. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 450 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
7. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження: наук. видання / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова / НАПН України. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, МОН. Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. – Київ : Видавничий Дім «ЕКМО», 2010. – 362 с.
8. Український педагогічний словник / Під ред. С. Гончаренка. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.

9. Чобітько М. Г. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутнього вчителя: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / М. Г. Чобітько ; МОН України ; АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Черкаси : Брамо-Україна, 2006. – С. 78.

10. Яланська С. П. Розвиток творчості та формування наукової картини світу в майбутніх учителів біології / С. П. Яланська // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – 2010. – № 9. – С. 797–806.

РЕЗЮМЕ

З. М. Хитрая. Сущность современных научных подходов в подготовке будущих учителей к формированию в учащихся целостной картины мира.

В статье проанализированы сущность и методологические zásады системного, комплексного, интегративного, синергетического и компетентного подходов в подготовке будущих учителей к формированию в учащихся целостной картины мира. Внедрение разных научных подходов в учебный процесс основывается на комплексном их использовании по принципам органического объединения, целесообразности и взаимного дополнения.

Ключевые слова: целостная картина мира, формирование в учащихся целостной картины мира, будущие учителя младших классов, профессиональное образование, системный, комплексный, интегративный, синергетический и компетентный подходы в образовании.

SUMMARY

Z. Khitra. The essence of modern scientific approaches to training a teacher for the formation of pupils' scientific picture of the world.

The essence and methodological principals of systemic, comprehensive, integrated, activity, synergetic and competence approaches in teachers' training for the formation of pupils' scientific picture of the world are analyzed in the article. The implementation of such technologies is based on their integrated application according to the principles of organic unity, suitability and mutual completion.

Key words: scientific picture of the world, formation of pupils' scientific picture of the world, future primary school teachers, professional education, systematic, comprehensive, integrated, activity, synergetic and competence approaches.

УДК 378+372.8+37.012.5+37.03

О. С. Чашечникова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

МІЖНАРОДНЕ ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ. ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ВИСНОВКИ

У статті розглянуто шляхи вдосконалення підготовки майбутнього вчителя математики на основі аналізу вітчизняних і зарубіжних вимог та підходів.

Ключові слова: тести ICSMTT (International Comparative Study in Mathematics Teacher Training), підготовка майбутнього вчителя математики.

Постановка проблеми. Загальновізнано, що реальні вітчизняні науково-технічні досягнення минулих десятиріч завжди ґрунтувалися на високому рівні розвитку математики як науки та математичної освіти. Але, як це продемонстрували порівняльні дослідження результативності систем шкільної математичної освіти різних країн у 80–90 роках ХХ сторіччя, якщо